

AAN DE SLAG MET HET ERK

wERKwijzer voor docenten mvt maakt de start met het ERK overzichtelijk

Het Europees Referentiekader (ERK), die term zoemt al een tijdje rond. Ook in dit blad verschijnt wel bijna in iedere uitgave een artikel over dit onderwerp. De meerderheid van de docenten moderne vreemde talen weet inmiddels wel dat ze ermee aan de slag moet. Voor veel docenten is de vraag echter: wat moet er dan precies, hoe kan ik dat het beste doen en vooral, kan ik mijn vertrouwde leergang blijven gebruiken? De wERKwijzer geeft antwoorden.

Foto: Anda van Riet

ANNEMIEK FRANSEN & MARIËTTE ZUIJDGEEST

Veel docenten in Europa vragen zich af hoe ze zich het Europees Referentiekader (ERK) eigen kunnen maken en hoe zij het op een werkbare manier in het onderwijs kunnen invoegen. De projectgroep Masterplan ERK van CPS heeft zich in opdracht van het ministerie van Onderwijs samen met docenten moderne vreemde talen van acht scholen voor voortgezet onderwijs beziggehouden met het ontwikkelen van een concrete didactische handreiking. Met de handreiking worden docenten geholpen bij het vormgeven van het ERK binnen het onderwijs, terwijl de leergang houvast blijft bieden in de te volgen leerlijn. De handreiking heet wERKwijzer.

Opzet

Tijdens de eerste bijeenkomst op de acht scholen heeft de projectgroep door middel van het afnemen van enquêtes en groepsinterviews de behoeftes uit het veld in kaart gebracht. Daar kwam uit naar voren dat docenten vooral behoefte hebben aan praktische informatie, zoals de streefniveaus in de onderbouw en de eindniveaus voor vmbo, havo en vwo overzichtelijk op een rijtje. Ook het stap voor stap invoeren van het ERK in de les en het opschuiven in niveau riep vragen op die zij beantwoord wilden zien. Daarnaast gaven docenten aan hun eigen leergang te willen kunnen beoordelen op ERK-elementen en een stappenplan nuttig te vinden waarmee ze op verantwoorde wijze een nieuwe leergang kunnen kie-

Ten onrechte is het beeld ontstaan dat werken met het ERK zou betekenen dat het onderwijs in de moderne vreemde talen volledig moet worden herzien

zen. Ten slotte was er vraag naar eenvoudig uit te voeren werkvormen voor gespreksvaardigheid in de les, in grote groepen. Hoewel veel van de informatie in de *wERKwijzer* ook te vinden is op <www.erk.nl>, gaven de docenten aan behoefte te hebben aan een papieren product.

De docenten zijn bevraagd op hun kennis van het ERK, of en hoe er met het ERK wordt gewerkt en wat de eerste (succes)ervaringen zijn. De kennis van het ERK was zeer divers en zo waren ook de ervaringen. Er werden mooie voorbeelden genoemd, zoals leerlingen die eigenlijk voor het eerst konden benoemen wat hun niveau van taalbeheersing was, wat ze konden doen om zichzelf te verbeteren en gefilmde toneelstukjes als bewijs voor gespreksvaardigheid. Ook werd er vaak verteld over het enthousiasme waarmee leerlingen met de doeltaal aan de slag gaan.

Daarnaast is uitgebreid doorgevraagd op wat docenten nodig hebben om het ERK goed te kunnen invoeren en over de motivatie om ermee aan de slag te gaan. Tijd en ruimte om zich in te lezen en zich met collega's te kunnen oriënteren, scholing en duidelijke wettelijke kaders bleken essentieel, naast de bovengenoemde behoeftes. Er is dan ook een paragraaf gewijd aan de rol van de schoolleiding bij het invoeren van het ERK.

Op grond van de input heeft de projectgroep een prototype van de *wERKwijzer* ontwikkeld, waarop door de docenten feedback is gegeven. Dankzij de heldere reacties op het tot dan toe ontwikkelde en verzamelde materiaal heeft de projectgroep het prototype kunnen bijstellen naar de wensen van de betrokken docenten. Zo zijn passages geschrapt en toegevoegd en is er naast de *wERKwijzer* een *wERKwaaier* gemaakt, waarmee de docent in de klas snel een overzicht van de productieve tekstkenmerken gespreksvaardigheid per niveau bij de hand heeft. Hieronder leest u daarover meer.

De laatste bijeenkomst op de scholen stond in het teken van de beoordeling van de eindproducten. Docenten waren uitermate enthousiast. Bij het ter perse gaan van dit artikel was de beoordeling echter nog niet afgerond en derhalve niet volledig beschikbaar.

Knelpunten

Uit het onderzoek op de pilotscholen blijkt dat de meeste docenten het liefst (vooral) blijven werken met de leergang. Het geeft houvast zowel aan docenten als ook aan leerlingen. Ten onrechte is het beeld ontstaan dat werken met het ERK zou betekenen dat het onderwijs in de moderne vreemde talen volledig moet worden herzien. Het ERK geeft beschrijvingen van niveaus in de vijf verschillende vaardigheden. Daardoor maakt het helder wat een leerling moet kennen en kunnen op een bepaald niveau. Het geeft de mogelijkheid leerlingen te beoordelen op wat ze wél kunnen, in plaats van op wat ze niet kunnen. Bovendien biedt het ERK mogelijkheden leerlingen te wijzen op wat ze concreet moeten verbeteren om in niveau op te kunnen schuiven.

Docenten lopen bij het werken met de eigen leergang, waarbij zij willen beoordelen met de *can-do statements* van het ERK, tegen het probleem aan dat zij bij opdrachten uit het boek moeten omdenken in ERK-beschrijvingen. Bij sommige leergangen claimt de uitgeverij dat teksten en opdrachten gerelateerd zijn aan het ERK. Ze krijgen zelfs het stempel 'ERK-proof'. Toch wil de docent dat ook graag zelf kunnen beoordelen, vooral ook doordat de input op een bepaald niveau niet de output op hetzelfde niveau garandeert. Het merendeel van de docenten geeft aan materiaal nodig te hebben waarmee ze kunnen verwijzen naar het ERK in de lessen, voor de meeste is dit materiaal nu nog niet vindbaar. Tot slot blijkt dat met name de grotere rol van gespreksvaardigheid problemen oplevert tijdens de lessen in grote groepen.

wERKwaaier

Momenteel wordt op de bevroegde scholen gemiddeld vijftien procent van de les besteed aan spreekvaardigheid; de nadruk ligt nog vaak op lezen, schrijven en grammaticaonderwijs. Omdat de vaardigheden in het ERK allemaal even belangrijk worden geacht, maar het vroegere 'spreekvaardigheid' nu zelfs is onderverdeeld in de twee separate vaardigheden gespreksvaardigheid

en spreken, zal het accent op veel scholen de komende tijd verschuiven. Er zal meer evenwicht moeten komen in de tijd die wordt besteed aan de verschillende vaardigheden, waardoor gespreksvaardigheid en spreken een grotere rol zullen gaan spelen.

In samenspraak met de docenten op de pilotscholen is daarom gekozen voor het ontwikkelen van een *wERKwaaier*, een overzichtelijke waaier voor docenten in de klas waarop snel en eenvoudig de productieve tekstkenmerken van gespreksvaardigheid op A1- tot en met C1-niveau kunnen worden overzien. Op de achterkant van de waaier staan zes suggesties voor eenvoudig uit te voeren werkvormen voor gespreksvaardigheid in grote groepen (zie ook kader). Deze handzame en overzichtelijke waaier stelt de docent in staat direct het niveau van het gesprek te bepalen. Het is een soort spiekbrieven, inclusief handige tips.

Praktijkvoorbeeld

Dat docenten het onderwijs succesvol kunnen relateren aan het ERK blijkt bijvoorbeeld uit de positieve ervaringen op het Stedelijk Gymnasium te Schiedam. De school werkt al een aantal jaren met het Europees Referentiekader. Er wordt voornamelijk taakgericht gewerkt, waardoor de context van de vreemde taal levensecht is. Er is een negentigminutenrooster ingevoerd, zodat er vol afwisseling gewerkt kan worden en er meer tijd is voor het uitvoeren van taaltaken. Aan alle vaardigheden wordt evenveel tijd besteed en dat is wel een verandering. Vroeger lag de nadruk op receptieve vaardigheden. Nu er meer ruimte is gemaakt voor productieve vaardigheden, is de taalverwerving meer in evenwicht. De school geeft aan 'volledige' leerlingen te willen afleveren. Om leerlingen meer bloot te stellen aan de vreemde taal, is er besloten de doeltaal ook de voertaal tijdens de talenlessen te maken. De leerlingen van de school spreken beduidend beter en vaker de doeltaal dan voor de invoering hiervan. Er wordt vaak met de computer gewerkt, en dan met name met voicemailboard om spreekvaardigheid te oefenen.

BINNENKRING – BUITENKRING (duo's)

- De leerlingen schrijven in tweetallen of alleen een dialoog. Daarna studeren ze dit in: rol A of B.
- Vorm twee kringen, een binnenkring met leerlingen die rol A hebben gekregen en een buitenkring met rol B.
- Een A- en een B-leerling staan zo tegenover elkaar en voeren het gesprek.
- Op een teken van de docent schuiven de leerlingen uit de buitenkring één of meer plaatsen met de wijzers van de klok mee door (bijvoorbeeld buitenkring twee plaatsen naar links).
- Daarna herhalen de leerlingen die dan tegenover elkaar staan het gesprek nog een keer.
- Vaker doordraaien kan. Let goed op de tijd, snel rouleren is belangrijk voor de dynamiek.

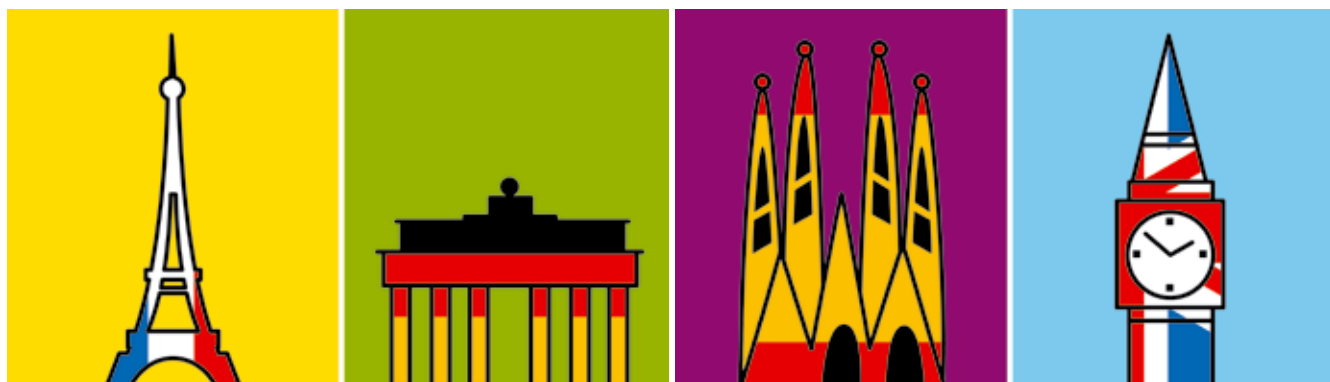
alternatief in de 'busopstelling'

BUS-ROULEREN

(ideaal bij grote en 'drukke' klassen)

Leerlingen zitten in een busopstelling (duo's A en B). Normaliter drie rijen in de klas. Leerlingen rouleren binnen de rij: de A's blijven op hun plaats en de B's gaan één tafel naar voren.

Werkvorm voor gespreksvaardigheid in de klas (*wERKwaaier*)

Verschillende docenten geven aan dat hun vak beter tot zijn recht komt sinds ze gebruikmaken van de niveaubeschrijvingen van het ERK

De school adverteert ook met het feit dat er ERK-gerelateerd gewerkt wordt en de doeltaal de voertaal is. Ze heeft bemerkt dat dit een groot aantal sollicitanten over de streep trekt om bij hen aan de slag te gaan. Tot slot geven verschillende docenten aan dat hun vak beter tot zijn recht komt sinds ze gebruikmaken van de niveaubeschrijvingen van het ERK. De nadruk ligt tijdens de lessen nu vaker op hoe de taal gebruikt kan worden, de leerlingen weten daardoor beter waarvoor ze de taal leren. Dit werkt motiverend voor alle partijen. Bovendien heeft de school het Cambridgeprogramma Engels ingevoerd. Naar keuze kunnen leerlingen deelnemen aan de Cambridgelessen en het externe Cambridge-examen doen, dat prestaties meet aan de hand van de ERK-descriptoren.

Natuurlijk is de implementatie ook op deze school niet helemaal zonder slag of stoot gegaan. Er wordt nog steeds gezocht naar een nog betere vormgeving van de taallessen, gerelateerd aan het ERK. Zo zouden de opdrachten nog passender bij de leerlingen en hun belevingswereld gemaakt kunnen worden en kan er nog worden nagedacht over hoe om te gaan met de

vereiste cijfers voor bijvoorbeeld het eindexamen versus de beoordeling volgens de ERK-niveaubeschrijvingen. Een goede invoering kost tijd. Wim Tromp Meesters, profielcoördinator talen op het Stedelijk Gymnasium, waarschuwt voor een te rigide kijk op de zaak: ‘Kijk goed naar het team en de leerlingen, en pas de vorm en het tempo van de invoering hierop aan. Als je te veel en te snel wilt, loop je tegen een muur op, zowel bij collega’s, leerlingen als ouders.’

Als tip geeft hij mee om vooral in contact te blijven met de leidinggevenden en de andere secties tijdens dit proces. Het ERK is een mooi middel om het gesprek eens goed met elkaar aan te gaan over de gezamenlijke visie op het mvt-onderwijs. Tot slot benadrukt hij dat ‘gewoon doen’ de beste manier is om te beginnen of verder te gaan met het ERK.

Motivatie

Veel docenten zijn gemotiveerd om aan het werk te gaan met het ERK. Eén docent uit Assen verwoordde het als volgt: ‘Wanneer ik alle informatie bij de hand heb, motiveert mij dat enorm. Dan kan ik aan de slag!’ De projectgroep Masterplan ERK denkt met de *wERKwijzer* en de *wERKwaaier* een mooie bijdrage te hebben geleverd aan het vormgeven van het ERK met behoud van de leerang binnen het onderwijs en daarmee aan de motivatie om met het ERK aan de slag te gaan. ■

Voor meer informatie kunt u een e-mail sturen naar <a.fransen@cps.nl> of <m.zuijdgeest@cps.nl>. De producten zijn gratis te downloaden via <www.cps.nl>, <www.onderwijsontwikkeling.nl> en <www.erk.nl> of tegen verzendkosten te bestellen bij Annette Schraverus, <a.schraverus@cps.nl>.

nieuws

Leraar praat vaak over hoofden van de leerlingen heen

Leerlingen in basis- en voortgezet onderwijs begrijpen de uitleg van de leerstof door hun leerkracht vaak niet. Dat komt vooral doordat de leerlingen niet vertrouwd zijn met de ‘schooltaal’ waarvan de leerkracht zich bedient. Deze schooltaal (of academische taal) wijkt veel af van het alledaagse taalgebruik. ‘De leraar praat daardoor al snel over de hoofden van de leerlingen heen’, zeggen Peter Broeder en Mia Stokmans, taalwetenschappers verbonden aan het Departement Cultuurstudies van de Universiteit van Tilburg. Zij deden onderzoek naar de communicatie over de lesinhoud in de meertalige klas. Die gaat moeizaam en de gevolgen zijn dramatisch voor de leerlingen, die zo onvoldoende van de uitleg oppikken: hun prestaties blijven achter en hun slagingskansen zijn kleiner.

Het probleem met luisteren, begrijpen en doorgronden (in jargon: geletterdheidvaardigheden) doet zich vooral voor in meertalige klassen. Dat zijn klassen waarvan meer dan de helft van de leerlingen het Nederlands niet als moedertaal heeft en die dus zeer divers zijn samengesteld. Toch is de problematiek niet beperkt tot de multiculturele klassen, waarschuwen Broeder en Stokmans. Ook in klassen met hoofdzakelijk autochtone kinderen kunnen leerlingen de uitleg door de leerkracht niet voldoende volgen.

De Tilburgse wetenschappers ondervroegen in totaal 169 docenten, verspreid over het hele land en werkzaam op diverse niveaus, over de mate waarin zij worstelen met communicatieproblemen in hun klas. Vooral op de basisschool en de onderbouw van het voortgezet onderwijs gaven leerkrachten aan dat het om een omvangrijk probleem gaat. *Brabants Dagblad*

Engels in advertenties werkt niet statusverhogend

Anders dan de literatuur doet vermoeden, worden Engelse termen in personeelsadvertenties door lezers niet als statusverhogend gezien. Maar wanneer mensen buiten personeelsadvertenties om een Engelse functienaam zien, hebben ze de neiging de functie hoger te waarderen. Zo denken ze dat een *maintenance engineer* meer verdient dan een *onderhoudstechnicus*. Dat blijkt uit onderzoek waarop taalonderzoeker Frank van Meurs is gepromoveerd aan de Radboud Universiteit Nijmegen.

Engelse termen in onze taal vinden we heel gewoon. Voor sommige functienamen bestaan ook geen Nederlandse tegenhangers – denk aan controller of ICT-consultant. Of ze zijn erg gedateerd. ‘Hoofd PZ: daar komt geen kip meer op. Dat is history’, aldus een van de ondervraagden. *Kennislink.nl*

‘Wandelde’ zit net als ‘liep’ gewoon in je geheugen

De frequente vormen van regelmatige werkwoorden worden – vervoegd en wel – opgeslagen in het mentale woordenboek, blijkt uit promotieonderzoek van Wieke Tabak. Ze neemt daarbij stelling tegen een belangrijke theorie uit de taalkunde. *Lopen–liep–gelopen*: sterke werkwoorden – die moet je gewoon uit je hoofd leren. De vervoegingen zijn onregelmatig en onvoorspelbaar. *Wandelen* gaat volgens de regels: *wandelde–gewandeld*. Invloedrijke taalkundigen denken dat er een soort taalmachine in het brein zit. Die zou de vormen van de regelmatige werkwoorden steeds opnieuw opbouwen vanuit een grondvorm of stam + regel. Maar klopt die theorie wel? En betekent dit dan dat je de vormen van regelmatige werkwoorden niet onthoudt?

Wieke Tabak, taalkundige aan de Radboud Universiteit: ‘Tijdens mijn studie vond ik het al raar dat regelmatige werkwoordsvormen geen sporen zouden nalaten in het mentale lexicon, het woordenboek in ons geheugen. In mijn promotieonderzoek heb ik experimenten gedaan om te kijken hoe het nu echt zit. De theorie voorspelt dat regelmatige werkwoorden langzamer geproduceerd worden: je moet de stam van het werkwoord uit het geheugen halen en dan nog vervoegen. Onregelmatige gaan sneller, want die komen rechtstreeks uit je geheugen. Maar deze voorspelling bleek niet te kloppen.’

Tabak vond dat vooral de gebruiksfrequentie van een werkwoord bepaalde hoe snel het door het brein werd geproduceerd. Daarbij maakte het niet uit of het werkwoord regelmatig of onregelmatig was. *Werken* en *lopen* zijn even snel, net als de iets minder frequente woorden *huilen* en *zingen*. Dat gaat lijnrecht in tegen de theorie van de taalmachine. Tabak: ‘Ik wil niet zeggen dat die compleet van tafel kan, maar de frequente werkwoorden zitten wel degelijk vervoegd en wel in het mentale woordenboek.’

‘Een ander heel interessant resultaat is dat de semantiek van een werkwoord van invloed was op de productie- en verwerkingssnelheid. Zo werden werkwoorden met veel synoniemen trager geproduceerd. Je brein heeft dan langer nodig om het precieze woord uit de verzameling te kiezen. De betekenis van woorden en hoe vaak je ze gebruikt, is dus belangrijker voor de productiesnelheid dan de eigenschap sterk of zwak. Semantiek wint het van de grammatica.’ *Radboud Universiteit Nijmegen*